

ОПАЗВАНЕ ПАМЕТНИЦИТЕ НА КУЛТУРАТА И ИСТОРИЯТА ОТ ТЕРОРИСТИЧНИ ДЕЯНИЯ ИЛИ НЕОБХОДИМОСТТА ОТ ПРОМЯНА НА ХАГСКАТА КОНВЕНЦИЯ ЗА ЗАЩИТА НА КУЛТУРНИТЕ ЦЕННОСТИ В СЛУЧАЙ НА ВЪОРЪЖЕН КОНФЛИКТ

доц. д-р Мария Нейкова [□]

В последно време зачестиха терористичните деяния срещу паметници на културата и историята. Това е много обезпокояващо, защото в основата на тероризма стои кризата на ценностите.

На 18 март 2015 г. 19 души бяха убити, а 22 бяха ранени при терористично нападение в музея „Бардо“ в столицата на Тунис. Въоръжените терористи взеха за заложници около 30 души. 17 от загиналите са европейски граждани, а другите двама са тунизийски гражданин и полицаи. Музеят се намира на метри от парламента на Тунис, в който по време на нападението депутатите са обсъждали антитерористичното законодателство.

Екстремистите от т.н. „Ислямска държава“ (ИД) продължават да унищожават културно-историческото наследство на Месопотамия.

В музея на иракския град Мосул терористите с шлайфове, кирки и чукове разрушиха безценни артефакти, включително асирийски барелефи от VII в. пр. Хр., статуи и други безценни реликви. В края на февруари 2015 г. „Ислямска държава“ пусна потресаващ¹ петминутен видеозапис в интернет пространството. Видеоклипът показва как терористите нахлуват в Музея на Мосул (град Мосул, провинция Ниневия, Северен Ирак). На видеото се вижда мъж в черно облекло, който разбива статуята на асирийско божество – крилат бик, датираща от IX в. пр. н. е. Предметите са от периода на Асирийската империя и Партското царство и датират от няколко века преди Христа. Тези действия са престъпление и посегателство върху културата и идентичността на един

[□] Мария Нейкова, доктор по национална сигурност, доцент по административно право в ЦЮН на БСУ, специализирала е в сферата на международното публично право, държавното управление и администрация във Франция, Италия. Осем години е била областен управител на област Стара Загора. Член на съюза на учените в България и АЗКОН.

¹ Димитрова, Е., „Ислямска държава“ и „Културният тероризъм“, БН, 2015

народ. Освен музея в Мосул, терористите са взривили и централната библиотека в града и са унищожили около 10 000 книги. Взривът е предизвикал силен пожар, който обхванал цялата триетажна сграда на една от най-старите библиотеки в Ирак. Унищожени са много редки и ценни екземпляри и стотици ръкописи. Загубени са особено ценни творби от областта на изкуството и философията. Това е поредната библиотека, която терористите нападат. За по-малко от година „Ислямска държава” е унищожила около 30 религиозни обекта (в т.ч. джамии, християнски църкви, манастири и др.). Мосул е вторият по големина иракски град и от юли миналата година е под контрола на „Ислямска държава”. Бе съобщено, че групировката е започнала да разрушава с булдозери ценен археологически обект – древния асирийски град Нимруд в северната част на Ирак. Градът е създаден през XIII-ти век преди Христа и 400 години по-късно става столица на Асирия. Разположен на брега на река Тигър на около 30 км югоизточно от град Мосул. През 2001 година в Нимруд археолози откриха древен храм и статуи на два лъва с криле на орел и човешки глави, датирани от IX в. пр. н. е. Днес е един от най-известните археологически обекти в Ирак и важен източник на познания за месопотамската цивилизация и е обявен за част от световното културно наследство на ЮНЕСКО. Министерството на туризма и културните ценности на Ирак съобщи, че терористите с булдозери са разрушили град Хатра, чиято история датира от над 2000 години. Градът е част от световното наследство на ЮНЕСКО. Територията все още се контролира от „Ислямска държава”.

Иракските власти смятат, че терористите продават част от антиките на черния пазар, за да спонсорират операциите си.

В историческите хроники Хатра е известен още от III в. пр. н. е. Това са исторически паметници от елинистическата и римската епоха. Екстремистите са използвали експлозиви, за да сринат сгради в Хатра, а част от тях са били изравнени със земята от булдозери. След Мосул, Нимруд и Хатра ислямистите атакуваха и археологическия обект Хорсабад в северната част на Ирак. Градът е основан като столица на Асирия от крал Саргон II малко след като дошъл на власт през 721 пр. н. е. и е изоставена след смъртта му през 705 пр. н. е. Правителството на Багдад призова многонационалната коалиция, нанасяща удари срещу „Ислямска държава“, да използва въздушните си сили, за да попречи на нови разрушения на културни обекти. В тази връзка Генералният директор на ЮНЕСКО заяви „Варварството поразява местата, които са символи на модерната цивилизация – Мосул, после Нимруд, градове от античната Месопотамия, столици на асирийската империя. Тези места

са съпътствали историята и паметта на народите от повече от 3000 години”.

Джихадисти от ИД застреляха около 20 души мирни граждани в римски амфитеатър на древния град Палмира, Разрушиха също древни статуи в антична Палмира. Културно-историческото наследство на Палмира е част от световното културно наследство на ЮНЕСКО. Наскоро бяха предотвратени два големи терористични акта в Египет, единият срещу пирамидите в Газа. Терорист от неизвестна групировка се самовзриви пред храма Карнак, посветен на бог Амон, в Луксор.

Целият свят е възмутен от ужасяващите действия и разрушаването на паметниците на културата и историята. Генералният секретар² на ООН – Бан Ки Мун нарече това „военно престъпление“, защото всеки народ си има история и посегателството върху нея се разглежда като опит за уронване на националния престиж, а посегателство върху ценностите конкретна заплаха за сигурността на човечеството. Иракският министър на туризма и старинните обекти – Адел Фахд Аш Ширшаб заяви, че международната коалиция, която нанася въздушни удари срещу „Ислямска държава”, трябва да защити археологическите обекти, които терористите искат да унищожат „Това, за което моля международната общност и международната коалиция е да удрят тероризма където и да се намира”. Генералният директор³ на Организацията на ООН за образование, наука и култура (ЮНЕСКО) – Ирина Бокова, осъди действията на терористите, като заяви, че това е нов етап в процеса на прочистване на културното наследство. Тя призова политическите и религиозни лидери в района да се възпротивят на това ново варварство, а международната общност да се сплоти, за да спре катастрофата. Бе направено съвместно изявление на Бокова и ръководителя на Ислямската организация за образование, наука и култура (ISESCO) – Абделазиз Осман Ал Тувейджри, в което се казва „чудовищният вандализъм в гр. Хатра е директна атака върху историята на ислямските арабски градове”. Бокова заяви още „Не е възможно чисто военно решение на тази криза. За да се преборим с фанатизма, трябва и да подпомогнем образованието, да засилим защитата от омразата и да защитим наследството, което ни помага да изградим колективната ни идентичност“. И въпреки проведената декември 2014 г. международна конференция в централата

² Виж Генералният секретар на ООН Бан Ки Мун определи като „военно престъпление срещу цялото човечество” разрушаването на древния град Нимруд в Ирак, 2015.

³ Виж Генералният директор на ЮНЕСКО Ирина Бокова заяви, че става въпрос за трагичен акт на културно прочистване, което вилнее наред и не щади нито хора, нито паметници, 2015.

на ЮНЕСКО в Париж, посветена на заплахите за културното наследство и многообразието в Ирак и Сирия, атаките срещу културното наследство продължават. Ръководителят на културната агенция на ООН призова за създаването на „защитени културни зони“ около обекти на културното наследство в двете страни. Обсъдена бе необходимостта от прилагане на Конвенцията за защита на културното наследство в случаи на въоръжен конфликт от 1954 г. Уставът на Международния наказателен съд дефинира като военни престъпления и атаките срещу културното наследство.

Според чл. 3 от Конвенцията за защита на културните ценности в случай на въоръжен конфликт „Високодоговарящите се страни се задължават още в мирно време да подготвят опазването на културните ценности, разположени на тяхната територия, от възможни последствия на въоръжен конфликт, като вземат мерки, които те считат за необходими.“, а съгласно чл. 4, ал. 3 „Високодоговарящите се страни се задължават освен това да забраняват, предупреждават и ако е необходимо, да пресичат всякакви прояви на кражби, грабежи или незаконно присвояване на културните ценности в каквато и да било форма, а също и всякакви прояви на вандализъм по отношение на посочените ценности. Те забраняват реквизирането на движимите културни ценности, намиращи се на територията на другата Високодоговаряща се страна.“ Съгласно Конвенцията за културни ценности се смятат, независимо от техния произход и притежател, „ценностите, движими или недвижими, които имат голямо значение за културното наследство на всеки народ, такива като паметниците на архитектурата, изкуствата или историята, религиозни или светски, археологически места, архитектурни ансамбли, които в качеството си на такива представляват исторически или художествен интерес, произведения на изкуствата, ръкописи, книги и други предмети от художествено, историческо или археологическо значение, а също научни колекции или важни колекции от книги, архивни материали или репродукции на ценности, посочени по-горе“.

Всички тези факти изискват да си зададем въпроса не е ли необходимо приемането на трети Протокол към Конвенцията за защитата на културните ценности в случай на въоръжен конфликт и създаването на нов организационен модел за управление на дейността, свързана с опазването, съхраняването и защитата на световното културно-историческо наследство, както и формирането на нов модел, в зависимост от влиянието и взаимодействието на редица вътрешни и външни фактори, които изграждат средата, в която се развива съвременната културно-икономическа дейност по опазването и съхраняването на културните ценности. Фактори свързани с постоянното възпроизводство на социална неста-

билност и с динамичните промени в обществените отношения, особено в условията на въоръжен конфликт или на военнополитическа криза.

Фактите показват, че на терористична заплаха може да бъде подложен всеки публичен обект, който по своята специфика представлява привлекателна цел за терористични актове.

Тероризмът има интернационален характер. В този смисъл държавните органи на различните страни предприемат многочислени опити да обединят своите усилия в борбата с тероризма.

През последните години международната сигурност постигна консенсус по редица въпроси касаещи борбата с тероризма. Това намери отражение в подписването на множество конвенции, протоколи и други международни актове и документи. Някои от тях съдържат правни норми, други декларират намерения на държавите, създавайки мощни прегради по отношение разпространението на терористични действия по света. Днес повече от всякога са необходими обединените усилия на всички и предприемане на спешни действия за преустановяване на целенасоченото унищожаване и разграбване на културното наследство.

РЕЗЮМЕ

В данной статье рассматриваются вопросы, связанные с частыми террористическими актами на культурно историческое наследие в последнее время. Это вызывает большое беспокойство, т.к. главным корнем терроризма является кризис ценностей. Это требует изменение в Гаагской конвенции о защите культурных ценностей в случае вооружённого конфликта и введения новой организационной модели для управления, связанных с охраной, сохранением и защитой мирового культурного наследия в зависимости от влияния и взаимодействия ряд внутренних и внешних факторов.

SUMMARY

The present article discusses issues related to the frequent terrorist attacks on cultural- historical heritage. These facts are really alarming due to the fact that at the heart of terrorism, the crisis of values stands. This requires a change of the Hague Convention for the Protection of Cultural Property in the Event of an Armed Conflict as well as the introduction of a new organizational model for the management of activities related to the conservation, preservation and protection of the world cultural heritage, depending on the impact and interaction of many internal and external factors.